

Sermo in Abraham et Isaac (i)

Λόγος εἰς τὸν Ἀβραάμ καὶ Ἰσαάκ

Ἀποικίζει ὁ Θεὸς τὸν δίκαιον Ἀβραάμ ἐκ τῶν συγγενῶν αὐτοῦ καὶ πάντων τῶν ἰδίων. Καὶ ἦν ἐπ' ἄλλοδαπῆς ἐγκαρτερῶν τοῖς δεινοῖς, τὴν τῆς ὑποσχέσεως περιμένων ἐλπίδα. Βάσανος προσάγεται πολλὴ τῷ πατριάρχῃ, δι' ἧς ἡ βεβαιότης ἡ πρὸς Θεὸν ἐδείχθη. Χρόνος διέβη πολὺς· ἡ νεότης ὡς ἄνθος λοιπὸν ἐμαραίνεται· τὸ γῆρας ἐπὶ θύραις· ἡ φύσις τὸ ἴδιον πάσχουσα ἐνήρατο, πρὸς γῆρας καμπτομένη· ἀπεσβέσθη τῷ γήρει ἅμα τῇ ὁμοζύγῳ ἡ πρὸς παιδοποιΐαν ἰσχὺς τε καὶ δύνამις· τὸ σῶμα τῶν θατέρων ὑπέκυπτε τῇ φύσει, τῆς νεότητος αὐτοῖς προσυπαναλωθείσης. Ἄλλ' ἡ πρὸς 219 Θεὸν ἐλπίς ἐν αὐτοῖς ἀκμάζουσα, οὐ μόνον ἀγήρως ἦν, ἀλλὰ καὶ ἀήττητος· ὅθεν καὶ παρ' ἐλπίδα ἔτεκε τὸν Ἰσαάκ, ὃς τύπον ἐν ἅπασιν ἔφερε τοῦ Δεσπότου. Οὐ φύσεως ἦν ἔργον συλλαβεῖν μήτραν νεκρᾶν, καὶ μαστοὺς ξηροὺς γάλα παρασχεῖν τῷ Ἰσαάκ. Οὐ φύσεως ἦν ἔργον ἄνευ ἀνδρὸς συλλαβεῖν τὴν παρθένον Μαρίαν, καὶ ἄνευ φθορᾶς τεκεῖν τὸν Σωτῆρα τῶν ὅλων. Τὴν Σάρρα ἐποίησε μητέρα ἐν τῷ γήρει, καὶ Μαρίαν ἀνέδειξε μετὰ τόκον παρθένον. Ἄγγελος ἐν τῇ σκηνῇ εἶπε τῷ πατριάρχῃ, κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἔσται τῇ Σάρρα υἱός· Ἄγγελος ἐν Βηθλεὲμ ἔφη πρὸς τὴν Μαρίαν, ἰδοὺ τέξῃ υἱόν, ἡ Κεχαριτωμένη. Ἐγέλασεν ἡ Σάρρα τὴν στεῖρωσιν βλέπουσα, τὴν νέκρωσιν ὀρώσα, τῷ λόγῳ ἀπιστοῦσα, πῶς, φησίν, ἔσται τοῦτο, ἐμοῦ καὶ τοῦ Ἀβραάμ ἀνευρηγῶν ὄντων πρὸς τὴν καρπογονίαν; Ἦπόρει καὶ Μαρία παρθενίαν ὀρώσα καὶ ταύτης τὰς σφραγίδας ἀλύτους κατέχουσα. Πῶς γὰρ μοι ἔσται τοῦτο ἄνδρα μὴ γινωσκούση; Ξένη γὰρ τῆς φύσεώς ἐστιν ἡ ὑπόσχεσις. Ἄλλ' ὁ 220 δοὺς παρ' ἐλπίδα τῇ Σάρρα τὸν Ἰσαάκ, αὐτὸς ἐκ τῆς Παρθένου ἐτέχθη κατὰ σάρκα. Ἐμπεριχαρεῖς ἦσαν ἡ Σάρρα καὶ ὁ Ἀβραάμ τεχθέντος τοῦ Ἰσαάκ, καθὼς εἶπεν ὁ Θεός. Ἐμπεριχαρεῖς ἦσαν Μαρία καὶ Ἰωσήφ τεχθέντος τοῦ Ἰησοῦ, καθὼς εἶπεν Γαβριήλ. Δαψιλῶς ἐπέρρεον ἀπὸ γάλακτος πηγαὶ ἐκ τῆς παρ' ἡλικίαν ἐν στόματι Ἰσαάκ· δαψιλῶς τῆς Παρθένου οἱ μαστοὶ ἐπήγαζον γάλα τῷ τὰ πέρατα πάντα διατρέφοντι. Τίς εἶποι τῷ Ἀβραάμ, ὅτι θηλάζει Σάρρα υἱὸν ἐν τῷ γήρει, ἐβόησεν ἡ στεῖρα. Τίς εἶποι τοῖς ἀνθρώποις, ὅτι παρθένος εἰμὶ καὶ τεκοῦσα θηλάζω, ἔλεγεν ἡ Μαρία. Οὐ διὰ τὸν Ἰσαάκ ἐγέλασεν ἡ Σάρρα, ἀλλὰ διὰ τὸν ἐκ τῆς Μαρίας τικτόμενον. Καὶ ὡσπερ Ἰωάννης διὰ τοῦ σκιρτήματος, <οὔτω> γελάσασα καὶ ἡ Σάρρα τὴν χαρὰν ἐμήνυσεν. Ἦνδρύνθη τὸ παιδίον, καὶ τὴν τῶν μειρακίων ἡλικίαν ἀνθῆσαν, φαιδρὸν ἦν καὶ ὠραῖον. Τὰς τῆς ψυχῆς ἀρετὰς τῷ κάλλει τοῦ σώματος συναύξων ἐφ' ἐκάστης, ἡδὺς ἦν τοῖς γονεῦσιν. Ὅσοι παῖδας ἔχετε, τοῦτον ἐκμιμήσασθε· πῶς 221 ἦδεται ὁ πατὴρ ὀρῶν παῖδα παίζοντα· πῶς δὲ χαίρει καθορῶν προκόπτοντα τὸν παῖδα, ἢ σπουδαίως ἔχοντα περὶ τὰ μαθήματα. Ἄλλ' ὅτε ταῦτα βλέπων ἔχαιρεν ὁ Ἀβραάμ, πειρασμὸς καὶ βάσανος αὐτῷ βαρὺς προσήχθη, ἵνα δῆλος γένηται, τίνι τὸ πλεῖον νέμη, τῇ τῆς φύσεως ῥοπῇ, ἢ τῷ πρὸς Θεὸν πόθῳ. Τὸ ἀπότομον ταύτης τῆς πείρας, ἀγαπητοί, ἐγὼ διηγούμενος φρίττω καὶ ἐκπλήττομαι. Χρηματίζει γὰρ πάλιν ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραάμ, καὶ προσκαλεῖται αὐτὸν ἐξ ὀνόματος, λέγων· λάβε τὸν μονογενῆ υἱὸν σου Ἰσαάκ, ὃν περ σὺ ἠγάπησας, καὶ ἀνένεγκε αὐτὸν θυσίαν διὰ σαυτοῦ ἐφ' ἐν τῶν ὀρέων, ὧν ἄν σοι ἐγὼ εἶπω. Ὅτε δὲ εἶπεν αὐτῷ τό, Ἀβραάμ, Ἀβραάμ, προθύμως ὑπήκουσε, χρηστοτέραν προσδοκῶν προσθήκην τῆς χάριτος, πάντως ἐκδεχόμενος ἢ γάμον συναρμόσαι, ἢ πῆξαι θάλαμον, ἵνα εἰς πέρας ἔλθῃ ἢ ἐπὶ τοῦ σπέρματος εὐλογία καὶ πληθὺς, καθὼς ἐπηγγείλατο. Ἀλλὰ καταμάθωμεν τὴν προσθήκην τοῦ λόγου, λάβε τὸν μονογενῆ, τὸν ἀγα 222 πητὸν [τὸν] υἱὸν σόν. Ὅρας κέντρα τοῦ λόγου; Πῶς κεντᾶ τὸν πατέρα καὶ πῶς ἀναρριπίζει τῆς φύσεως τὴν φλόγα; Πῶς

ἐγείρει τὸ φίλτρον τοῦ πατρὸς πρὸς τὸν παῖδα, μονογενῆ προσειπῶν ἅμα καὶ ἀγαπητόν, ἵνα διὰ τοιούτων ὀνομάτων τὸ φίλτρον πρὸς αὐτὸν ἀναζέσας δοκιμάσῃ τὴν γνώμην; Καὶ ἀνένεγκε αὐτὸν εἰς ὀλοκαύτωσίν μοι ἐφ' ἓν τῶν ὀρέων, ὧν ἂν σοι ἐγὼ δείξω. Ἔρα τί πεπόνθατε ταῦτα ἀκηκοότες; Πῶς οὐκ ἰλιγγιάσατε ἐν τῷ διηγήματι, ὅσοι πατέρες ἐστέ, καὶ τὴν ἐκ τῆς φύσεως στοργὴν πρὸς τοὺς υἱοὺς σαφῶς ἐδιδάχθητε; Οἶδατε γάρ, οἶδατε τὸ πῶς πατρὸς ἀκοὴ ὑποδέδεκται σφαγὴν μονογενοῦς υἱοῦ. Τίς οὐκ ἂν ἐξεπλάγη πρὸς τὴν τοιαύτην φωνήν; Τίς δὲ οὐκ ἂν ἀπέστρεψεν εὐθέως τὸ πρόσωπον; Τίς οὐκ ἂν εἶλατο εὐθύς τῷ προστάγματι μᾶλλον ἀποθανεῖν ἢ τὸν λόγον δέξασθαι; Ἦ τίς πρὸς αὐτὸν οὐκ ἂν ἐδικαιολογήθη, τὴν φύσιν συνήγορον οὕτω προσκτισάμενος; Τί ταῦτα προσέταξας γενέσθαι, ὦ Δέσποτα; Τί δὲ τὴν ἀλλόκοτον ταύτην ἀφήκας φωνήν; Διὰ τοῦτο πατέρα ἠθέλησας ποιῆσαι, ἵνα παιδοκτό 223 νον ἀθρόον ἀπεργάσῃ; Διὰ τοῦτο ἔγευσας τῆς γλυκείας δωρεᾶς, ἵνα μύθον με παντὶ τῷ κόσμῳ ἀναδείξῃς; Ταῖς χερσὶ ταῖς ἐμαυτοῦ κατασφάζω τὸν παῖδα, καὶ συγγενεῖα αἵματος μολύνω τὴν δεξιάν, παιδοκτόνος γένωμαι; Οὕτω ταῦτα κελεύεις, καὶ οὕτως ἐπιτέρπη ταῖς τοιαύταις θυσίαις; Προστάττεις ἀποκτεῖναι τὸν φίλτατον υἱόν, ὑφ' οὗ προσεδόκησα σὺν Σάρρα ταφήσεσθαι; Τοιοῦτον αὐτῷ πῆξω τὸν θάλαμον, εἶπέ μοι; Τοιαύτην εὐφροσύνην γάμῳ παρασκευάσω; Ἀνάψω τε ἐπ' αὐτῷ οὐ λαμπάδα νυμφῶνος, οὐ φῶτα χαρμοσύνης, ἀλλὰ πῦρ ἐντάφιον; Ἔρα στεφανώσομαι; Ἔρα παστὸν πῆξομαι; Ἔρα χοροστασίας ἐπὶ τούτοις στήσομαι; Ἔρα πατὴρ ἔσομαι, ὡς περ εἶπας, τῶν ἐθνῶν, ὁ μὴ ἀξιούμενος μηδὲ τοῦ ἐνὸς παιδός; Ἀλλ' οὐδὲν τῶν τοιούτων ἀντεῖπεν ὁ δίκαιος· ὑπήκοος δὲ γεγονώς, σφοδρότερον τοῦ πυρὸς ἀνήψε τὴν ἀγάπην, ὀξύτερον τοῦ ξίφους ἐποίησε τὸν πόθον· ἐν αὐτῷ γὰρ ἔτεμε τοὺς δεσμοὺς τῆς φύσεως. Καθάπερ τι γεῶδες, τὸ ἄχθος τῆς συμπαθοῦς διαθέσεως λιπῶν καὶ ἀποδυσάμενος, ὅλον ἑαυτὸν προθύμως ἐκδέδωκε, καὶ τοῦ προστάγματος ἦν κατασφάζαι τὸν υἱόν. Ἀλλ' οὐδὲ τῇ γαμετῇ περὶ τούτου τι εἶπεν, 224 οὐδ' ἀνεκοινώσατο, σφόδρα χρησίμως ποιῶν· ἀναξιόπιστον γὰρ καὶ ἀσύμφορον αὐτῷ εἰς συμβουλήν τὸ θῆλυ διαλογισάμενος· οὐδὲν γὰρ συνήνεγκεν, ἀλλὰ καὶ κατέβλαψε τὸν Ἀδάμ δεξάμενον τὴν συμβουλήν τῆς Εὕας. Ἴν' οὖν μή τι πάθη γυναικῶδες ἢ Σάρρα, μήτε, οἷον μητέρα εἰκός, ὀδυρομένη, τὸ σφοδρὸν καὶ ἀκραιφνὲς τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης ἐπικλάσῃ ἐν αὐτῷ, ἔσπευσε λαθεῖν αὐτήν. Ποία γὰρ θρηνηδία οὐκ ἐχρήσατο Σάρρα, ἢ πρὸς αὐτὸν τὸν παῖδα, ἢ τὸν τούτου πατέρα; Τί δὲ οὐκ εἶχε δρᾶσαι, τὸν ἑαυτῆς υἱὸν βλέπουσα πρὸς τὴν σφαγὴν βιαίως ἐλκόμενον; Πῶς <οὖν> οὐ περιχυθεῖσα, ταῖς ἑαυτῆς ἀγκάλαις σφοδρῶς περιπλακεῖσα, ἀνθεῖλκε πρὸς ἑαυτήν; Οἷοις δ' ἂν ἐχρήσατο λόγοις πρὸς τὸν Ἀβραάμ, καὶ ὀλοφυρομένη γοερὸν ἀνέκραζε; Φεῖσαι, φεῖσαι τῆς φύσεως· φεῖσαι παιδός, ὦ Ἀβραάμ. Φεῖσαι, μὴ γένη τῷ βίῳ πονηρὸν διήγημα. Μονογενῆς μοι ὁ τόκος. Οὗτός μοι πρῶτος ὑπάρχει· αὐτός <καὶ> πρῶτος καὶ ὕστερος ἐν ὠδίσιν, ὁ Ἰσαάκ. Μὴ τέμῃς τὸν ἕνα βότρυν, ὃν ἐκαρποφορήσαμεν, ὅτε λοιπὸν ἐκ τοῦ γήρους ἐξάμπελοι γεγόναμεν. Μὴ θερίσῃς <τὸν> ἕνα στάχυν, ὃν ἐκαρποφορήσαμεν, ἀποτομίας δρεπάνη, τὸν ἐξ ἡμῶν βλαστήσαντα, ἀπὸ τῆς ἡμῶν νεκρώσεως. Μὴ συντρίψῃς βακτηρίαν, ἐφ' ἧς στηριζό 225 μεθα. Μὴ κλάσῃς ἡμῶν τὴν ράβδον, ἐφ' ἧς ἀναπαύομεθα. Μὴ τυφλώσῃς τὸν ὀφθαλμόν, ὃν οἱ δύο κεκτήμεθα. Μὴ ἄρῃς τὸ μνημόσυνον ἡμῶν ἐκ τῆς ὑπ' οὐρανόν. Μὴ τὸν ἄρνα, ὃν ἔχομεν, κατασφάξῃς ὡς πρόβατον. Μὴ ἄρῃς τὴν χαρὰν ἡμῶν, καὶ πληρώσῃς ἡμᾶς θρήνου. Τίνα ἐπὶ τῆς τραπέζης μετὰ τοῦτον ὀψόμεθα; Τίς ὀνομάσει μητέρα; Τίς θεραπεύσει τὸ γῆρας; Τίς περιστελεῖ θανόντας; Τίς τάφῳ χῶσει τὸ σῶμα; Τίς σώσει τὸ μνημόσυνον τῶν ἀτέκνων λοιπόν; Ὅρας τὸ κάλλος τοῦ νέου, τὸ ἄνθος τῆς νεότητος, ὅπερ καὶ ἐν ἐχθρῷ βλέπων, πάντως ἂν κατηλέησας; Οὗτός μοι τῆς μακρᾶς εὐχῆς ὁ καρπὸς ἀποδέδοται· οὗτος τῆς διαδοχῆς ὁ κλάδος ὑπολέλειπται· οὗτος τοῦ γένους λείψανον· οὗτος γήρως βακτηρία· οὗτος μόνος ἐλπὶς ἐστὶ τῆς

ἀνελπιστίας ἡμῶν. Εἰ μέλλεις ὠθεῖν τὸ ξίφος εἰς τὸν λαιμὸν τοῦ φιλάτου, ἐμὲ πρῶτον ἀπόκτεινον· μεγίστην μοι χάριν δίδως. Κοινὸν γενέσθω τὸ χῶμα, καὶ τὸ μνημεῖον ἅμα κοινόν· κοινὴ κόνις καλυψάτω τῶν ἀμφοτέρων τὸ σῶμα· κοινὸς θάνατος γενέσθω τῆς στείρας καὶ τοῦ ἐξ αὐτῆς· κοινὴ στήλη διηγεῖσθω τὰ πάθη τῶν ἀμφοτέρων. Μὴ ἴδῃ Σάρρας ὀφθαλμὸς τὸν Ἀβραάμ παιδοκτόνον, μηδὲ παιδοκτονούμενον χερσὶ πατρὸς τὸν Ἰσαάκ. 226 Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἐποίησεν ἂν ἡ Σάρρα, εἰ ἔγνω τὸν φίλτατον μέλλοντα σφαγιαῖζεσθαι. Διὰ τοῦτο ὁ Ἀβραάμ οὐδὲν τούτων εἶπεν αὐτῇ, ἵνα μηδὲν ἐμποδίση <τοῦ ἔργου> τοῦ ἐν χερσίν. Ἐπέθηκε τῷ παιδί τὰς σχίδακας τῶν ξύλων, ἐπειδὴ καὶ ὁ Σωτὴρ τὸν σταυρὸν ἐβάστασε. Μέλλοντος τοῦ Ἰσαάκ ἔρχεσθαι πρὸς τὴν σφαγὴν, ἠκολούθει ἡ ὄνος καὶ οἱ παῖδες οἱ τούτου· καὶ μέλλοντος τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸ πάθος ἔρχεσθαι, ἐπέβη ἐπὶ πῶλον δηλῶν τῶν ἔθνων τὴν κλησίν· ἠκολούθουν δὲ αὐτῷ καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ τὰ βραβεῖα κρατοῦντες, καὶ ὡσαννὰ κρίζοντες. Βαστάζων ὁ Ἰσαάκ τὰ ξύλα, ἀνήρχετο εἰς τὸ ὄρος τυθῆναι ὡς ἀρνίον ἄκακον· βαστάζων καὶ ὁ Σωτὴρ τὸν σταυρὸν ἐξήρχετο ἐν Κρανίῳ τυθῆναι, ὡς ἀμνός, ὑπὲρ ἡμῶν. Τὴν μάχαιραν θεωρῶν ἐννόει μοι τὴν λόγχην· τὸν βωμὸν κατανοῶν σκόπει μοι τὸ Κρανίον· 227 καὶ τὰς σχίδακας βλέπων κατανοεῖ τὸν σταυρὸν· καὶ τὸ πῦρ θεωρήσας, λογίζου μοι τὸν πόθον. Βλέπε καὶ τὸ πρόβατον ἐκ τῶν δύο κεράτων κρατούμενον ἐν φυτῷ τῷ λεγομένῳ σαβέκ· βλέπε μοι καὶ τὸν Χριστόν, τὸν ἀμνὸν τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τῶν δύο χειρῶν κρατούμενον ἐν σταυρῷ. Τὸ φυτὸν τὸ τοῦ σαβέκ ἄφεςιν ἐρμηνεύει (ἀφῆκε γὰρ τῆς σφαγῆς τὸν παῖδα τοῦ γέροντος), τὸν σταυρὸν προσημαῖνον τὸν ἀφέντα τῷ κόσμῳ τὰς ἀμαρτίας αὐτοῦ καὶ ζωὴν παρασχόντα· ὁ κριὸς ἐν τῷ φυτῷ κρεμάμενος τοῦ σαβέκ, μυστικῶς τὸν Ἰσαάκ μόνον ἐλυτρώσατο, ὁ δὲ ἀμνός τοῦ Θεοῦ κρεμασθεὶς ἐν τῷ σταυρῷ, ἐρρύσατο τὸν κόσμον ἐκ θανάτου καὶ ἄδου. Ἀπεσπάσθη Ἰσαάκ ἀπὸ τῶν παίδων αὐτοῦ, μέλλων ἐπὶ τὸ ὄρος ἔρχεσθαι εἰς θάνατον· ἀπεσπάσθη καὶ Χριστὸς ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, μέλλων ἐπὶ τὴν σφαγὴν ἔρχεσθαι ὑπὲρ ἡμῶν. Κατέλιπε τοὺς παῖδας ὁ δίκαιος Ἀβραάμ, ἵνα μὴ τις παρ' αὐτῶν ἦ ἐμποδισμὸς πρὸς τὴν ἱεουργίαν· καὶ λαβὼν τὸν Ἰσαάκ, μόνος μόνον ἀνάγει, πῦρ, μάχαιραν καὶ ξύλα συνεπιφερόμενος. Ἀλλὰ τί ὁ Ἰσαάκ; Τῇ γλυκυτάτῃ φωνῇ προσκαλεῖται καὶ λέγει· εἶπέ, φησίν, ὡ 228 πάτερ, ἰδοὺ τὸ πῦρ καὶ τὰ ξύλα, ποῦ ἐστὶ τὸ πρόβατον τὸ εἰς ὀλοκάρπωσιν; Πάλιν φωνὴ τοῦ παιδὸς δριμύσσει σπλάγχνα πατρὸς· πάλιν ἄλλος πειρασμὸς ἔσχεν αὐτὸν φοβερός· πάλιν ἄλλη βάσανος συνέσχε τὸν δίκαιον οὐκ ἐλάττων τῆς πρώτης, οὐδὲ φιλανθρωποτέρα. Καὶ πῶς ἂν οὐ κατεπλάγη δάκρυσιν ὁ Ἀβραάμ, μηκέτι προσδοκήσας λοιπὸν πατὴρ ἀκοῦσαι! Οὐ λέγει τι γοερὸν, οὐ θρηνηῶδες φθέγγεται, ἀλλ' ἀτρεμεῖ τῇ ψυχῇ καὶ ἀκλινεῖ λογισμῷ ἐδέξατο τὴν φωνὴν τοῦ παιδὸς τὴν ἠδίστην· καὶ ἀνταποκρίνεται, καὶ λόγους μεταδίδει· ὁ Θεὸς ὄψεται, τέκνον, πρόβατον εἰς θυσίαν. Εἴτε παραθαρρύνων τὸν παῖδα τοῦτο ἔφη, εἴτε καὶ προφητεύων τὸ μέλλον ὁ Ἀβραάμ. Ἐν δὲ τῷ φθάσαι σπουδῇ τὸν προσταχθέντα τόπον, οἰκοδομεῖ τὸν βωμόν, τὸ θυσιαστήριον ἐτοιμάζει, μάχαιραν εὐτρεπίζει, καὶ τὸ πῦρ καὶ τὰ ξύλα ὁ πατὴρ παρατίθει τῷ παιδί. Ἄπτεται μετὰ τοῦτο τοῦ υἱοῦ ὁ πατήρ, καὶ οὐδὲν ἀντιπράττει ἢ φύσις πρὸς κώλυμα. Ἐξέδωκεν ἑαυτὸν ὁ Ἰσαάκ τῷ πατρί, ἵνα χρήσεται αὐτῷ καθ' ὃν τρόπον βούληται. Τίνα πρῶτον θαυμάσω, ἢ τίνα καταπλάγῃ; Ποίῳ πρῶτῳ στέφανον πλέξω τῶν ἐγκωμίων; Τὸν ἐπὶ τὸν φίλτατον χεῖρας ἐπιβαλόντα διὰ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν 229 ἀγάπην καὶ εὐνοίαν, ἢ τὸν μέχρι θανάτου πατρὶ ὑπακούσαντα, καὶ οὐράνιον σφαγὴν παρ' αὐτοῦ δεχόμενον; Ὁ μὲν γὰρ τῆς φύσεως ὑπερῆρεν ἑαυτόν, τοῦ Θεοῦ τὴν ἐντολὴν τῆς φύσεως προτιμῶν· ὁ δὲ μέχρι θανάτου ὑπήκουσε τῷ πατρί, χεῖρον θανάτου εἰδὼς τὸ λυπῆσαι πατέρα. Ἐντεῦθεν ὁ Ἀβραάμ λαβὼν δέσμιον παῖδα, οὐ ναρκᾷ τὴν χεῖρα, οὐκ ἐξίσταται τὸν νοῦν. Ὁσακίς εἶδον τούτου τοῦ παιδὸς τὰς εἰκόνας, οὐδέποτε ἴσχυσα ἀδακρυτὶ παρελθεῖν, ἐναργῶς

μοι τῆς τέχνης ὑπ' ὄψιν ἀγαγούσης τῇ ἱστορίᾳ ταύτῃ σαφῆ κατανόησιν. Πλησίον προέκειτο τοῦ θυσιαστηρίου ὁ Ἰσαάκ, τῷ πατρὶ ἐπὶ γόνυ ὀκλάσας, περιηγμένας τε ἔχων εἰς τούπισω τὰς χεῖρας. Κατόπιν τοῦ Ἀβραάμ τὴν ἀγκύλην πατοῦντος· εἶτα τῇ μιᾷ χειρὶ τὴν κόμην πρὸς ἑαυτὸν τοῦ παιδὸς ἀνακλάσας, ἐπικύπτει πρὸς αὐτόν, καὶ βλέπει τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰσαάκ, πρὸς αὐτὸν ἐλεεινῶς βλέποντος καὶ τὴν πληγὴν μένοντος. Καθωπλισμένην ἔχων τῷ ξίφει τὴν δεξιὰν κατευθύνει τὴν σφαγὴν, ἄπτεται τοῦ σώματος. Ἦδη πρὸς τῷ φάρυγγι ἡ ἀκμὴ τοῦ ξίφους ἦν, ὠθήσασθαι τὴν μάχαιραν κατὰ τῶν σπλάγχχνων αὐτοῦ. Καὶ τότε δὴ θεόθεν ἡ φωνὴ ἐγένετο, τὴν ὀρμὴν ἐπέχουσα καὶ τὸ ἔργον κωλύουσα· Ἀβραάμ γάρ, Ἀβραάμ, 230 μὴ ἐπιβάλης, φησί, τὴν χεῖρα τῷ Ἰσαάκ, μηδέ τι κακὸν πράξης εἰς τὸν σὸν υἱόν· νῦν γὰρ ἔγνω ἀληθῶς, ὅτι φοβῆ τὸν Θεόν, καὶ οὐκ ἐφείσω δι' ἐμὲ τοῦ σοῦ ἀγαπητοῦ. Ἴδου κριὸς δέδεται ἐν τῷ φυτῷ τοῦ σαβέκ. Λάβε καὶ ἀνένεγκε αὐτὸν ἀντὶ τοῦ Ἰσαάκ, φησίν, ὅπως πληροφορηθῆς ὅτι προσεδεξάμην ἐγὼ τὴν σὴν θυσίαν, τὴν θερμὴν προαίρεσιν. Ἐθαύμασαν Ἄγγελοι, ἀρχαὶ καὶ ἐξουσίαι, θρόνοι, κυριότητες, καὶ πᾶσαι αἱ στρατιαί· ἐξέστησαν οὐρανοί, ἥλιος καὶ σελήνη, καὶ ἀστέρων χοροὶ ἐπὶ τῷ παραδόξῳ θεάματι. Ὁ δὲ Θεὸς ἠρκέσθη μόνῃ τῇ προαιρέσει τοῦ πιστοτάτου ὄντος καὶ ὀσίου Ἀβραάμ· καὶ ἔφησε πρὸς αὐτόν· εὐλογῶν εὐλογίῃσω <σε>, καὶ πληθύνων πληθυνῶ τὸ σπέρμα σου ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ, ἐπειδὴ ὑπήκουσας τῆς φωνῆς μου προθύμως, καὶ ἔσπευσας πληρῶσαι τὸ πρόσταγμα τὸ ἐμόν. Καὶ ἔδωκεν ὁ Θεὸς πρόβατον ἐκ τῆς πέτρας ἀντὶ τοῦ παιδαρίου, τελέσαι τὴν θυσίαν· οὐ γὰρ ἦδεται Θεὸς ἐπὶ νεκρᾷ θυσίᾳ διὰ κνίσσης καὶ καπνοῦ προσαγομένη αὐτῷ, ἀλλὰ θυσίαν ζῶσαν, ἀγίαν, εὐάρεστον, τὴν λογικὴν λατρείαν ἐπιζητεῖ παρ' 231 ἡμῶν, καθὼς ὁ Ἀπόστολος παραινεῖ πᾶσι, σαφῶς ἐπιστάμενος τοῦτο εὐάρεστον τῷ Θεῷ. Οὐ γὰρ θέλων ὁ Θεὸς παιδοκτόνον ποιῆσαι τὸν Ἀβραάμ, ἔλεγεν ἀνενεγκεῖν τὸν υἱόν, ἀλλ' ἵνα δείξῃ πᾶσι τοῖς τὸν κόσμον οἰκοῦσιν, ὅτι σφόδρα ἠγάπα τὸν Θεὸν ὁ Ἀβραάμ, ὅτι οὐκ ἐφείσατο δι' αὐτὸν τοῦ Ἰσαάκ, καίτοι μονογενὲς ἔχων τὸ παιδάριον. Διὸ καὶ μυστήριον ὑπέδειξεν ὁ Θεός, ὡς φίλῳ τῷ Ἀβραάμ, μέγα καὶ παράδοξον· διὰ γὰρ τῆς θυσίας ἱερεὺς ἐγένετο, ἐν δὲ τῷ τύπῳ αὐτὸν προφήτην ἐποίησε· καὶ ἐγνώρισεν αὐτῷ ὁ Θεὸς ὁ ὑψιστος ὅτι μέλλει καὶ αὐτὸς τὸν μονογενῆ Υἱὸν διδόναι ὑπὲρ τοῦ κόσμου, ἵνα σώσῃ ἐκ τῆς πλάνης τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων Θεὸς ἐνανθρωπήσας· τοῦτο γὰρ ἐσημαίνειν ἀντὶ Ἰσαάκ δεδωκὼς πρόβατον ἐκ τοῦ σαβέκ γενέσθαι εἰς θυσίαν. Ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλον οἱ δύσπιστοι ἄνθρωποι ἀπιστεῖν τῷ τοκετῷ τῆς ἀγίας Παρθένου, τὸ πῶς ἂν ἠδύνατο δίχα κοίτης ἀνδρικής κυφορῆσαι υἱόν, ὡς ἀμήχανον ὄν, διὰ τοῦτο ἐκ πέτρας παρήγαγε τὸν κριόν, ἵνα τὸ παράδοξον ἐκ τούτου πιστώσῃται, ὅτιπερ βουλήματι τῆς αὐτοῦ θεότητος πᾶν τὸ προσταττόμενον εὐθέως ὑφίσταται. 232 Ὡς οὖν ἐκεῖ ὁ λόγος πρόβατον ὑπέστησεν, οὕτω <καὶ> ἐν τῇ Παρθένῳ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο· καὶ ὡσπερ τὸ πρόβατον ἐν τῷ φυτῷ ἐδέθη, οὕτω <καὶ> ὁ Μονογενὴς ἐν σταυρῷ καθηλώθη. Διὰ τοῦτο ἐβόα ὁ Ἡσαΐας λέγων· ὡς πρόβατον ἠχθὲ ἐπὶ σφαγὴν ἄφωνος. Πάλιν δὲ ὁ Κύριος Ἰουδαίοις ἔλεγεν· Ἀβραάμ ἐπεθύμει τὴν ἡμέραν μου ἰδεῖν, καὶ εἶδε καὶ ἐχάρη, τὴν τοῦ πάθους δηλαδὴ ἐν τῷ τύπῳ Ἰσαάκ, ἐν ὄρει τῷ ἀγίῳ. Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς <ὁ> προτυπώσας ἡμῖν πάντα πρὸς σωτηρίαν ἐν ταῖς ἀγίαις Γραφαῖς, καὶ ἐλθὼν ἐπλήρωσε τοὺς λόγους τῶν Προφητῶν, καὶ ἀνῆλθεν ἐν δόξῃ πρὸς τὸν αὐτοῦ Πατέρα, ἵνα ἐν παντὶ τόπῳ προσκυνῶμεν τῷ Πατρὶ σὺν Υἱῷ καὶ τῷ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.